

İmam Hasan'ın Yaptığı Barışın Şekillenmesinde Etkili Psikolojik Operasyon Taktikleri

Doç. Dr. Hamid Rıza Hatemî

Özet

İnsanın varlığındaki ruhsal ve bedensel boyutlar, savaşlarda düşmana karşı zafer kazanmak için iki gücü, kılıç ve düşünceyi -doğrudan askerî operasyon ve psikolojik harekât- birlikte kullanma zarureti gündeme getirmiştir. Psikolojik harekât, insanın davranışında değişiklik meydana getirmek için onun zihin ve duyguları üzerinde etkili olmak üzere askerî savaşla omuz omuza, hatta belki ona öncelikli bir girişim olarak geniş askerî sahaya ve çok yönlü kapsamlı mekânsal alanla birlikte gerçekleştirilir. Ayetler ve rivayetlere göre psikolojik harekât hak ve bâtil cephelerinde Peygamberlerin ve Masum İmamların (a.s) düşmanları tarafından çeşitli ve değişik boyutlarda planlanıp uygulanmıştır. Ama Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) risaletinin başlamasıyla birlikte özellikle Mekke döneminde çok yönlü ve kapsamlı örtülü saldırı şeklinde (tüm taktikleri kullanarak) İslam Peygamberinin (s.a.a) davetini yok etmek ve hak talebini ile adalet çağrısını susturmak için gerçekleştirilmiştir. Kur'an bu taktiklerden "keyd", "mekr" vs. adlarıyla bahsetmektedir. Bu dönemde İslam'ın yeni ortaya çıkmış olması ve Müslümanların heyecanı nedeniyle düşmanların psikolojik harekâtı onların beklentisini karşılayacak seviyede değildi. Fakat Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) nihletiyile birlikte münafiklar, kafirler ve müşrikler bu savaş türüne ilişkin sahip oldukları tecrübeyi yaygın biçimde hak cephesine karşı kullandılar. Bu savaşın küfür cephesi tarafından kapsamlı, karmaşık ve incelikli şekilde uygulamaya konduğu ve hak cephesi üzerinde dikkat çekici etki gösterdiği kesitlerden biri, İmam Hasan'ın (a.s) imamet ve hilafet dönemi idi. Bu acı hadise, İslam dünyasını, o dönemde İslam ümmetinin psikolojik durumu ve bu savaşı planlayıp uygulayan Muaviye'nin halet-i ruhiyesi boyutlarından araştırılmaya değer kılıyor. Bir araştırma projesi olan bu makalenin betimleyici-analitik mahiyet taşıdığını ve ihtiyaç duyulan verilerin kütüphane çalışması ve internet siteleri yoluyla derlendiğini söylemek yerinde olacaktır.

Anahtar kelimeler: İmam Hasan, İslam dünyası, küfür cephesi, psikolojik harekât, taktikler.

Giriş

Psikolojik harekât, tarih boyunca küfür, şirk ve nifak cephesinin ilahî hidayetini nurunu söndürmek ve halkı sapıklığa yönlendirmek için daima kullandığı en fonksiyonel, ne karmaşık, en örtülü ve aynı zamanda en tehlikeli savaşlardan kabul edilmektedir. Bu hususta Kur'an şöyle buyurur:

”وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ“

“İnkâr edenlerin rehberi tağutlardır. (Aldatıcı şiarlarla) onları nurdan karanlıklara (küfür ve cehalet) sürüklerler. Onlar ateş ehlidir ve ateşte ebediyen kalacaklardır.” (Bakara 257).

Bu savaş küfür cephesinin liderlerinin hedeflerini gerçekleştirme yöntemi olarak hak ve bâtil cephesinin şekillendiği en baştan itibaren küfür cephesinin saha elemanları tarafından toplumun psikolojik şartları hesaba katılarak planlanıp uygulanmaktadır. Kur’an-ı Kerim bu savaşın icrasına ilişkin örneklere ve tağutlar tarafından peygamberlere karşı kullanılan taktiklere değinmektedir. *Araştırmanın Arkaplanı* bölümünde bunların bir kısmına işaret edilecektir. Arap Yarımadası’nda İslam’ın zuhuru ve müstebirler cephesinin çıkarlarını kapsamlı biçimde tehdit etmesiyle birlikte o cephenin liderleri bu savaş yönteminden ve onun taktiklerinden yaygın ve karmaşık şekilde istifade etti. Hz. Peygamber’in (s.a.a) vefatından sonra İslam dünyasının hareket mecrasında temel bir değişiklik meydana gelmesiyle birlikte Ümeyyeoğulları, Peygamber’e (s.a.a) ve Ehl-i Beyt’ine duyduğu kinle Masum İmamlara (a.s) karşı, tarihin örneğini az kaydettiği bu savaşı ve onun taktiklerini kullandı. Bu savaşı ve taktiklerini kullanmanın zirvesi İmam Hasan (a.s) döneminde ortaya çıktı. Belki de cüret edip denebilir ki Muaviye, İmam Hasan Mücteba’nın (a.s) imamet döneminde Nemrud, Firavun, Ebu Süfyan ve küfürün diğer liderlerinin hak cephesine karşı hayata geçirdiği taktiklerin tamamını aynı anda sahaya sürdü. İleride bunlara değinilecektir.

Meseleyi Takdim

İmam Hasan’ın (a.s) yaptığı barış Şia tarihinin acı olaylarından. Bu hadisenin meydana gelmesi iki önemli ve temel etkenin tesiri altında gerçekleşmiştir: Biri, İman’a yardımcı olmak ve onun talimatlarına itaat etmekle yükümlü Kufe, Medine, Medain, Basra gibi bölgeler ve diğer şehirlerde halkın psikolojik durumudur. Diğeri ise Ümeyyeoğulları hanedanının psikolojik harekâtı uygulama gücüdür. Çünkü böyle bir teşebbüs üst düzeyde tecrübe ve enerji gerektirir. Elinizdeki makale, İmam Hasan’ın (a.s) hükümeti altındaki halkın psikolojik durumunu ve o sıradaki toplumun özelliklerini (askerler, orta sınıf yöneticiler ve elitler) inceleyerek bu savaşın taktiklerinin insanlar üzerindeki etkisini araştırma konusu yapacaktır. Bunun yanı sıra, kütüphane taraması metodundan yararlanarak hak ve bâtil cephesinin o dönemdeki elitlerinin şahsiyet özellikleri ve bu acı hadisenin yaşanmasında psikolojik savaşın taktiklerinin rolü incelenecektir.

Meselenin Arkaplanı

Psikolojik harekâtın insanın sosyal hayatında uzun bir geçmişi vardır. Çünkü toplum-sal hayatın ortaya çıktığı zamandan itibaren insan sosyal ilişkilerde rakiplerini etkisizleştirmek için bu operasyonun taktiklerinden hep yaygın biçimde yararlanmıştır. Ama bazı

zamanlarda bu taktikleri kullanmanın yoğunluk ve ölçeği, toplumdaki insanların psikolojik şartlarını uygun hale getirmek için artmış ve üst seviyeye çıkmıştır. Bu savaşın ve taktiklerinin kullanılmasına örnekleri Kur'an-ı Kerim şöyle açıklar:

Tehdit taktiği:

“قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنْتَهُ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ”

“Dediler ki: Ey Nuh, tebliğine son vermezsen kesinlikle taşlanacaksın.” (Şuara 116).

Başka bir yerde küfür cephesinin liderlerinin **itham taktiği**nden yararlanması hususunda şöyle buyrulur:

“إِنَّ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فْتَرَبُّصُوا بِهِ حَتَّىٰ حِينٍ”

“Deliliğin sirayet ettiği adamın biri o. Bir süre tahammül gösterin, belki akıllanır.” (Müminun 25).

Bir yerde de Nemrud'un Hz. İbrahim'e (a.s) karşı **tereddüte düşürme taktiği**ni kullandığı şöyle ifade edilmektedir:

“قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ”

“Sahi, bize hakkı mı anlatıyorsun, yoksa bizimle oyun mu oynuyorsun?” (Enbiya 55).

Araştırmannın Arkaplanı

Yapılan araştırmalar, bugüne kadar İmam Hasan'ın (a.s) barış yapmasında etkili olan psikolojik harekât taktikleri başlığı altında bir mevzunun bir araştırma projesi olarak ele alınmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma bu bakımdan yeni bir inceleme faaliyeti sayılmalıdır. Fakat bakıldığında görülecektir ki İmam Hasan'ın (a.s) barışı hakkında çok sayıda kitap kaleme alınmış ve bazı kaynaklar etkenleri (ama barışı zorlayan psikolojik harekât taktikleri başlığı altında değil) inceleme konusu yapmıştır. Bu kitaplardan bazıları şunlardır:

1. Ahmed b. Muhammed b. Said b. Abdurrahman el-Sebiû el-Hemedanî; *Sulhu'l-Hasan ve Muaviye*, Hicrî 333.
2. Abdurrahman b. Kesir el-Haşimî; *Sulhu'l-Hasan (a.s)*.
3. İbrahim b. Muhammed b. Said b. Hilal b. Asım b. Sa'd b. Mes'ud el-Sakafî; *Kıyamu'l-Hasan (a.s)*, vefatı Hicrî 283.
4. Hişam b. Muhammed b. el-Saib; *Kıyamu'l-Hasan (a.s)*.
5. Abdulaziz b. Yahya el-Celudî el-Basî; *Macera-yi Hasan (a.s)*.
6. Heysem b. Adıyy el-Sa'lebî; *Ahbaru'l-Hasan (a.s)*, vefatı Hicrî 207.

7. Ebi İshak İbrahim b. Muhammed el-İsfehanî el-Sakafî; *Ahbaru'l-Hasan b. Ali (a.s.)*.

8. Şeyh Radiyy Âl-i Yasin; *Sulh-i İmam Hasan (a.s.)*; Mütercim: Ayetullahiluzma Naibu'l-İmam Hameneî, onbirinci baskı, Şemsi 1365.

Araştırmanın soruları: Araştırmanın konusuyla ilgili malumatın toplanması aşağıdaki iki soru ekseninde tasarlanabilir:

1. soru: Kufe, Medine vs. halkının psikolojik şartları ne durumdaydı ki Şamlılar bunu fırsat gördü ve o bölgelerde psikolojik harekât taktiklerini hayata geçirdi?

2. soru: Şamlılar (Ümeyyoğulları) böyle bir barışı dayatmada başarılı olmalarını sağlayan hangi psikolojik harekât taktiklerini kullandı?

Araştırma: Bu makalede İslamî kaynaklarda bulunan belge ve dayanaklardan kütüphane metoduyla yararlanıp bahsi geçen iki soruya araştırma planı olarak delilli ve mantıksal bir cevap verilmeye çalışılmıştır.

Birinci Sorunun İncelenmesi

1. Soru: Kufe, Basra, Medine, Medain vs. halkının psikolojik şartları ne durumdaydı ki Şamlılar bunu fırsat gördü ve o bölgelerde psikolojik harekât taktiklerini hayata geçirdi?

İmam Hasan'ın (a.s) imamet ve hilafeti döneminde Ümeyyoğulları psikolojik harekâtı kullanarak Irak, Hicaz ve Şam halkının fikrî ve zihnî dokusunu, alaka, motivasyon, davranış ve söylemini etkilemeye ve onları kendi hedeflerine doğru sevketmeye çalıştı. Psikolojik harekât uygulayarak ortamı istikrarsız göstermeye ve İmam Hasan'ın (a.s) hükümetine darbe vurmanın şartlarını oluşturmaya uğraştılar. Böylece bu kavmin (Ümeyyoğulları) harekete geçip saldırıya başlamasının zeminini hazırlamış olacaklardı. Ümeyyoğullarının bu şeytanî hedefini gözönünde bulundurarak bu acı ve hazmedilmesi zor hadisenin meydana gelmesinde psikolojik harekâtın etkilerini tayin etmek için İmam Mücteba'nın (a.s) yönetimi altındaki beldelerin durumunu özet biçimde incelemek gerekmektedir. Ama adı geçen bölgelerdeki durumun¹ incelenmesinden önce, psikolojik harekât taktiklerinin bu hadisedeki rolünü anlayabilmeye ilaveten bahsi geçen bölgelerdeki psikolojik vaziyeti ve onun bu olayın meydana gelmesindeki etkisini tasvir etmeyi daha mümkün kılacak silahlı güçlerin halini açıklamakta yarar vardır. Ali (a.s) *Nehcu'l-Belağa*'da 53. mektupta İslam'ın siyasî nizamında silahlı kuvvetlerin yeri hususunda şöyle der:

”فَالْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ حُضُونُ الرَّعِيَةِ وَ زَيْنُ الْوُلَاةِ وَ عِزَالِدِينَ وَ شِبْلُ الْإِئْمَانِ وَ لَيْسَ تَقْوَمُ الرَّعِيَةُ إِلَّا بِهِمْ“

“Askerlere gelince, onlar, Allah'ın izniyle raiyyenin sağlam surlarıdır. Ve valilerin zineti. Din onlarla izzet bulur. Yollar onlarla emniyetli hale gelir. Raiyyenin işi onlar dışında istikamet kazanmaz.” (Deştî, 1379: Mektup 53).

¹ Situation.

Hız. Ali'nin (a.s) bu sözü, hadisenin meydana gelmesinin sebebini en güzel şekilde ifade etmektedir. Çünkü İmam Hasan'ın (a.s) hilafeti döneminde valilerin bu zineti, dinin izzeti ve halkın müstahkem surları gerçekte anlamda mevcut değildi.

a) Kufe'nin Durumu:

Kufe, farklı toplumsal sınıfları ve siyasî saikleri olan bir şehirdi. Bu durum, bu belde halkının birbirine zıt tepkiler vermesine sebep oluyordu. Hız. Ali (a.s) çeşitli münasebetlerle bu halkın kaderini belirleyecek girişimleri gerçekleştirmeye yardımcı oldu. Kufe'yi şöyle şöyle tavsif ediyordu:

“أَيُّهَا النَّاسُ الْمُجْتَمِعَةُ أَعْبَدَانَهُمُ الْمُخْتَلِفَةُ أَمْوَاؤُهُمْ كَلَامُهُمْ يُوهِي الصَّمَّ الصَّلَابَ وَفَعَلَكُمْ يُطْمَعُ فِيكُمْ الْإِعْدَاءُ! تَقُولُونَ فِي الْمَجَالِسِ كَيْتَ وَ كَيْتَ فَإِذَا جَاءَ الْقِتَالُ قُلْتُمْ حَيْدَى حَيْدَى مَا عَزَتْ دَعْوَةٌ مِنْ دَعَاكُمْ وَ لَا اسْتِرَاحَ قَلْبٌ مِنْ قَاسَاكُمْ أَعَالِيلُ بَاءَ ضَالِيلٍ وَ سَاءَ لَثْمُونِي التَّطْوِيلُ دِفَاعَ ذِي الدِّينِ الْمَطْوِيلِ لَا يَمْنَعُ الضَّيْمَ الدَّلِيلَ وَ لَا يَدْرُكُ الْحَقَّ إِلَّا بِالْجِدِّ أَيْ دَارَ بَعْدَ دَارِكُمْ تَمْنَعُونَ وَمَعَ أَيْ إِمَامٍ بَعْدَ تَثْقَاتِلُونَ الْمَغْزُورُ وَاللَّهُ مِنْ غَرَّتْمُوهُ وَ مَنْ فَازَ بِكُمْ فَازَ بِالسَّهْمِ الْإِعْخِيبِ وَ مَنْ رَمَى بِكُمْ فَقَدْ رَمَى بِأَفْوَقٍ نَاصِلِ إِصْبَحْتُ وَ اللَّهُ لَا إِصْدَقُ قَوْلَكُمْ وَ لَا أَعْطَمُ فِي نَصْرِكُمْ وَ لَا أَعْوِدُ الْعُدُوَّ بِكُمْ مَا بِالْكُمْ؟ مَا دَوَاؤُكُمْ؟ مَا طَبُّكُمْ؟ الْقَوْمُ رِجَالٌ أَمْثَالِكُمْ أَوْ قَوْلًا بَغَيْرِ عِلْمٍ! وَ غَفْلَةً مِنْ غَيْرِ وَرَعٍ! وَ طَمَعًا فِي غَيْرِ حَقِّ؟”

“Ey bedenleri bir ama fikirleri darmadağın halk. Sözleriniz –cesurca laf ederken- en sert kayaları bile eritir. Halbuki yaptıklarınız düşmanlarınızda size karşı açgözlülük uyandırıyor. Mecliste oturur, savaşa hazır olduğunuzu iddia edersiniz, ama savaş yüzünü gösterdiğinde ondan kaçarsınız. Sizi çağıran kişinin davetiyle zaferin yüzünü göremezsiniz. Sizin rahatınız için sıkıntılara tahammül gösteren ise asla rahat ve huzur yüzü görmez. Yaptığınıza sebep göstermek için bir avuç bâtılı bahane ediyorsunuz. Tıpkı hep geri ödemeyi ertelediğiniz borç gibi. Baş ezilmiş zelim zulmü kendinden defedemez. Hak, gayret sayesinde olmadıkça elde edilemez. Evinizin içine girerlerse hangi evi düşmandan koruyabilirsiniz? Benden sonra hangi imamla düşmana karşı savaşacaksınız? Allah'a yemin olsun, kandırılmış² kimse, yalan vaade kanmış olmandır. Sizin gücünüzle zafer kazanacağımı zanneden, kumar oklarından biri nasibi olan kişidir. Kân da herkesten azdır. Sizi ok gibi düşmana fırlatan kimse savaşacak durumda olmayan kırık oku yayına sürmüş demektir. Allah'a yemin olsun ki, artık sözüne inanmayacak, yardımınıza umut bağlamayacak ve düşmanı sizinle korkutmayacak yere vardım. Size ne oluyor? Derdinizin devası nedir? İlacınız hangisidir? Düşmanınız da tıpkı sizin gibi insanlar. Ne söylüyorsunuz hepsi cahillikten mi? Yoksa gaflet ve takvasızlıktan mı kaynaklanıyor? Yahut hakkınız olmayan şeye mi tamah ettiniz?” (Hutbe 29: paragraf 3-5).

² Deceit.

b) Medine'nin Durumu:

Bu bölgenin halkı, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) rihletinden sonra Peygamber-i Ekrem'in Ehl-i Beyt'in mevkii hususundaki talimatlarına rağmen biatını³ bozdu ve bu biat bozma hali Aşura vakasına kadar devam etti. Hz. Ali (a.s) 70. mektupta Medine valisine hitaben bu bölge halkını şöyle tarif etmektedir:

”أَمَّا بَعْدُ، فَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ رَجَالًا مِمَّنْ قَبْلَكَ يَتَسَلَّلُونَ إِلَى مُعَاوِيَةَ، فَلَا تَأْسَفْ عَلَى مَا يَفُوتُكَ مِنْ عَدَدِهِمْ، وَ يَذْهَبُ عَنْكَ مِنْ مَدَدِهِمْ، فَكَفَى لَهُمْ غِيَاً وَ لَكَ مِنْهُمْ شَافِيَا فِرَارَهُمْ مِنَ الْهُدَى وَالْحَقِّ، وَ إِضَاعَتَهُمْ إِلَى الْعَمِيؤَالجَهْلِ، وَإِنَّمَا هُمْ أَهْلُ دُنْيَا مُقْبِلُونَ عَلَيْهَا، وَ مُهْطِعُونَ إِلَيْهَا، وَ قَدْ عَرَفُوا الْعَدْلَ وَ رَأَوْهُ وَ سَمِعُوهُ وَ وَعَوْهُ وَ عَلِمُوا أَنَّ النَّاسَ عِنْدَنَا فِي الْحَقِّ أَسْوَةٌ، فَهَرَبُوا إِلَى الْإِعْثَرَةِ، فَبَعْدًا لَهُمْ وَ سُحْقًا“

“İdaren altındaki halktan kimi adamlarının, gizlice Muaviye'ye katıldığını öğrendim. Onların gitmeleriyle sana uyanların sayısının azalması sonucu onların yardımlarından mahrum kaldığını düşünerek üzülmeye. Hidayetten ve haktan kaçarak körlüğe ve cehalete sığınarak gitmeleri onlara ceza olarak yeter. Sen de onların derdinden kurtulmuş olursun. Onlar hak ve hidayetten kaçıp körlüğe ve cehalete düşmüş oldular. Çünkü onlar dünya ehlidir; ona meyledip, ona koşarlar. Adaleti tanıdılar, gördüler, işittiler ve iyice öğrendiler; insanların hak konusunda bizim katımızda eşit olduğunu bildiler ve bundan çekinerek bir fayda elde etmeye koştular. Allah onları rahmetinden uzak kalsın! Vallahi onlar bu zulümden kaçmadılar, adalete de kavuşmadılar; biz, Allah'ın bu işin zorluklarını yenmede, sıkıntısını hafifletmede bize yardım etmesini umutla beklemekteyiz inşallah. Selam olsun sana.” (Mektup 70: paragraf 1).

c) Basra'nın Durumu:

Bu şehrin durumu da Medine ve Kufe gibiydi. Hatta hatta daha kötü olduğu da söylenebilir. Hz. Ali (a.s), bu şehir halkının imamlarına gösterdiği çirkin ve utanç verici tepkilere bakarak çeşitli münasebetlerle verdiği hutbelerde bu diyarın halkını şöyle tanıtırdu:

”أَخْلَاقُكُمْ دِقَاقٌ، وَ عَهْدُكُمْ شِقَاقٌ، وَ دِينُكُمْ نِفَاقٌ، وَ مَاؤُكُمْ زَعَاقٌ، وَ الْمُقِيمُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ مُرْتَهَنٌ بِدَنْبِهِ، وَ الشَّخِصُ عَنْكُمْ مُتَدَارِكٌ بِرَحْمَةٍ مِنْ رَبِّهِ“

“Ahlakınız bayağı, taahhütleriniz pamuk ipliğiyle bağlı, dininiz nifak, suyunuz tuzlu. Aranızda yaşayan kimse günahınızın cezasına maruz kalır. Aranızdan çekip gidense Rabbinin rahmetine kavuşmuş demektir.” Bu hutbenin başka kısımlarında da şöyle buyurur:

”فِي رِوَايَةٍ وَ إِيْمٍ اللَّهُ لَتَغْرَقَنَّ بِلَدَّتِكُمْ حَتَّى كَأَنِّي أَعْنُظُ إِلَى مَسْجِدِهَا كَجَوْجُو سَفِينَةٍ أَوْ نَعَامَةٍ جَائِمَةٍ، وَ فِيرِ رِوَايَةٍ كَجَوْجُو طَيْرٍ فِيلُجَةِ بَحْرٍ“

“Şehriniz Allah'ın beldeleri içinde toprağı en pis kokanı, suya en yakını, göğe en uzaktadır. Şerrin onda dokuzu burdadır, içinizde olan günaha duşardır. Sizden ayrılan Allah'ın affına kavuşur.” (Hutbe 14).

³ Allegiance.

d) Medain'in Durumu:

Medain'in durumu, kaynaklara göre İmam Mücteba'nın (a.s) yönettiği diğer bölgelerden çok daha berbattı. Şeyh Âl-i Yasin bu bölgeyi şöyle tanımlıyor: "Hazret'in Medain'de kampını oluşturduğu güçler, halet-i ruhiye ve inanç bakımından askerlerinin tamamından daha zayıf, dağınıklık, tefrika ve ikiye bölünmüşlük açısından ne güvenilmez olandı." (İmam Hameneî, 1365, s. 301).

e) İmam Hasan'ın Hükümetinde Havassın ve Toplum Kesimlerinin Durumu:

İmam Hasan'a (a.s) barış dayatma senaryosu için uygulamaya konan Ümeyyeoğullarının psikolojik harekâtında hedef gruplar birkaç tanedir. Ama bu gruplar içinde birkaçı önem taşımaktadır. Çünkü kaynaklara göre bu gruplar Ümeyyeoğullarının psikolojik harekâtından etkilenecek o dönemin olayları karşısında şu dört tepkiyi verdi: Bir grup kenara çekildi. Bir grup Şamlılara katıldı. Bir grup bulandırılmış suda balık avlama peşine düştü. Azınlıktaki grup ise İmam'ın (a.s) yanında kaldı. Hadisenin meydana gelmesi karşısında içi yanan bu hedef grubun rolüne bakıldığında bu grupların bazılarının durumunu ve özelliklerini incelemek zaruret arz etmektedir. Olayın meydana gelmesini sağlamada Ümeyyeoğullarının yürüttüğü psikolojik harekâtın rolünü anlayıp tasvir edebilmek için özet biçimde bu gruplar ele alınacaktır.

1. Emevî Çetesi: Bu çetenin en önemli mensupları şunlardır: Amr b. Haris, Ammara b. el-Velid, Hucr b. Amr, Ömer b. Sa'd, Ebu Musa Eş'ar'ın oğlu Ebu Bürde, Talha b. Ubeydullah'ın iki oğlu İsmail ve İshak ve bu gruba mensup başkaları. Bu çetede, İmam Hasan'ın (a.s) yenilgisine zemin hazırlamada rol oynamış güçlü, etkili ve takipçileri olan unsurlar da vardı. Dedikodu çıkarma, komplolar kurma, nifak ve ikilik meydana getirme gibi faaliyetler yürüterek gözle görülür bir etki meydana getirdiler.

"Bunlar, itaatlerini ve onunla birlikte hareket ettiklerini gizlice Muaviye'ye yazdılar ve onu Kufe'ye doğru harekete geçmeye tahrik ve teşvik ettiler. Ordusu Hasan b. Ali'nin (a.s) kampına yaklaştığında Hasan'ı (a.s) elleri bağlı olarak ona teslim edeceklerine ya da onu o anda öldüreceklerine güvence verdiler." (Müfid, 170).

Mes'udî bu grup hakkında şöyle der: "Bunların ekserisi gizlice Muaviye ile yazıştıyordu. Ona vaadde bulundular. Bu vesileyle onunla yakınlaştılar." (İbn Esir, c. 2, s. 42). Bu grup, fırsatçı bir hainin işleyeceği en çirkin cinayeti gerçekleştiriyordu. Kirli faaliyetleri yalan ve nifak perdesi altında çok fazla gizli kalamazdı. Vazife çağrısı gelip çatığında pislikleri aşikâr olacaktı. Bu süre boyunca bahsi geçen grup her hoşnutsuzluğun başını çekmiş, zorluklarda ve karışıklıklarda kenara çekilmiş ve İmam Hasan'ın (a.s) Haşimî hükümetinin hakimiyet alanında düşmanın ihanet parmağı olmuştu.

2. Haricîler: Hakem olayından sonra Ali (a.s) ve Muaviye'ye düşmanlık etmeye bel bağlamış gruptu. Bu grubun Kufe'deki liderleri şunlardı: Abdullah b. Vehb el-Rasibî, Şebes b. Rebûî, Abdullah b. el-Kevaî, Eş'as b. Kays, Şimr b. Zilcevşen. Haricîler biatın ilk günlerinden beri Muaviye ile savaşıma Kufe halkının hepsinden daha ısrarlıydı. Hasan b. Ali'ye (a.s) biat ederken saldırganlar ve sapkınlarla (Şam) savaşmayı şart koşmuşlardı.

Ama Hazret onların biatını iade etti. Savaşta ve barışta tam itaat ve kayıtsız şartsız takip şartıyla biat etmeleri gerektiğini söyledi. Bunun üzerine kardeşi İmam Hüseyin'in (a.s) yanına gittiler ve dediler ki: "Elini uzat sana biat edelim, babana biat ettiğimiz gibi. Şartımız şu ki, Şamlı sapkınlar ve saldırganlarla savaşıyorsun." Hazret onlara cevabında şöyle dedi: "Hasan hayattayken biatınızı kabul etmekten Allah'a sığınırım." Bu durumu görünce mecburen İmam Hasan'ın (a.s) yanına döndüler ve İmam'ın (a.s) söylediği şekilde ona biat ettiler. (El-Dineverî, 1383, s. 150).

Her ne kadar tarih bunlardan bir kısmını İmam Hasan'a (a.s) düşmanlıktan aklasa da o dönemin olayları çok yönlü araştırıldığında görülecektir ki, en bunalımlı ve en vahim anlarda bu grup, üstesinden gelinemeyecek hadiselerin patlak vermesinin baş sebebidir. Nitekim bazı tarihçiler, liderlerinden ve büyüklerinden iki kişinin Kufe'de en kirlili ve en çirkin Emevî komplosuna katıldığını nakletmiştir. Bunlar, halkı kuralları çiğnemeye teşvik etmek, fitne ve karışıklık çıkarmak için en etkili ve en gizli metotları kullandılar. Çeşitli araçlarla insanların inancını sarstular. Ziyad b. Ebih, Haricîlerin propagandasını şöyle tavsif ediyordu: "Sözleri, kalpte için için yanan ateşten daha tutuşturucuydu." Muğire b. Şu'be onlar hakkında şöyle diyordu: "Bir şehirde iki gün kalsalar kendileriyle temas kuraran herkesi fasık yaparlardı." (Taberî, c. 6, s. 109). Bu grup (Haricîler) bâtil sözü söylüyor ama onu hak zannediyorlardı. Çirkin bir iş yapıyor ama onu iyi görüyorlardı. Allah'a yaslanıyorlardı ama Allah'la meşru hiçbir irtibatları yoktu.

3. Şüpheciler: İmam Hasan'ın ordusunu oluşturan bir diğer grup şüphecilerdi. Şüpheciler olarak adlandırılmalarının nedeni, Haricîlerin propagandasının etkisi altında kalmaları, ama onların parçası olmaksızın sürekli tereddüt ve kuşku içinde bulunmalarıydı. Seyyid Murtaza da *Emalî* kitabında onlara "şüpheciler"e yakın bir isim vermiş ve onları kâfir saymıştır. Onun görüşüne göre bu grup dinin aslı hakkında tereddüt ve kafa karışıklığı içindeydiler. (*Emalî*, c. 3, s. 93). Her halükârda bunlar Kufe sakinlerinden bir kesim ve o toplumun bayağı insanlarıydılar. Kendiliklerinden ne iyilik yaparlardı ne de kötülük yapacak güçleri vardı. Varlıkları, fitne fesat peşindekilerin elinde şerrin sermayesi, fesadın aracı ve iradesiz aletten ibarettiler.

4. El-Hamra: Bu grup, Taberî'nin tarihindeki ifadesiyle, Kufe'de yirmibin silahlı adamdı. Kufe bölündüğü sırada müttelikleri Benî Abdulkays taifesinin bulunduğu kısma yerleştiler. Bu grup aslında ne Kaysoğullarındandı ne de hatta Araptı. Irkları karışıktı, köle ve azatlıların çocuklarıydı. Çoğunluğu Hicrî 12-17 yıllarında Aynu't-Tamr ve Celevâ'da esir edilmiş Farisî cariyelerin çocuklarıydı. Bunların hem 41 yılında hem de 61 yılında, yani İmam Hasan (a.s) ve İmam Hüseyin'le (a.s) ilgili iki krizde silahı ve savaşçısı vardı. Bu grup Ziyad b. Ebih'in korumalarıydılar. Hicrî 51 yılında da Şia'ya karşı malum faciaları icra ettiler. Hulasa bunlar, ücreti karşılığında here cinayeti işleyebilecek insanlardı. Genellikle de güç sahibi insanların etrafında toplanır ve muktedir zorbalardan elinde muzaffer kılıç olurlardı. Bu grup, Hicrî birinci yüzyılda Kufe'nin muhtelif hadise ve fitnelerine katılmaları neticesinde tedricen güçleri artıp mevkileri yükseldi. O kadar popüler oldular ki Kufe şehri artık onlara nispet ediliyor ve "el-Hamra'nın Kufesi" deniyordu. (İmam Hamenei, 1363, s. 105).

5. İmam Hasan'ın (a.s) Şi'ileri: Bu muhalif unsurların karşısında ise sayıları bakımından Ali'nin (a.s) hükümet merkezinde diğer gruplardan daha fazla olan İmam Hasan'ın (a.s) Şi'ileri yer almaktadır. Bu kesim içinde Ali'yi (a.s) izleyerek Kufe'yi mesken seçmiş bir grup Muhacir ve Ensar da vardı. Allah Rasülü'nün (s.a.a) sahabe olmaları halk arasında onlara seçkin bir mevki kazandırıyor. Bu grup, ister Hasan b. Ali'nin (a.s) hilafetinin başlangıcında olsun, ister Hazret'in biatından sonra olsun, ister Hazret'in biatından sonra olsun, ister daha sonra meydana gelen diğer aşamalarda olsun Ehl-i Beyt'le ilgili vazifesinin önemli bir kısmını var gücüyle yerine getirdi. Eğer bu Şi'iler gerekli basirete sahip olabilseydi ve hemşerilerinin diğer hilelerinden masun kalabilseydi, o dönemdeki ihlalleriyle, Şam'dan Kufe'ye yönelen tehlikelere karşı koymak için yeterli sayıda idiler ve bunu yapacak liyakatleri vardı. Bu kitlenin son derece hazırlıklı, heyecanlı ve moralli olduğunu kimse inkâr edemez. O kadar ki, onlar için her müşkül üstesinden gelinebilir meseleydi. Ama eldeki karine ve şahitlere göre sorunları ele alma yeterliliği bahşeden marifet ve basiretleri azdı. İşin zor kısmı, Kays b. Sa'd b. Ubade, Hucr b. Adıyy, Amr b. el-Hamık Huzaî, Said b. Kays Hemedanî, Habib Mezahir Esedî, Adıyy b. Hatim, Müseyyeb b. Necibe, Ziyad b. Sa'sa'a ve başka isimler hakkında nasıl düşünüleceğidir. O sırada radikal ve muhalif cereyanlar ile satılmış ve hain eller de müsait zeminleri değişime uğratmak ve kaderi değiştirmek için sürekli faaliyet halindeydi. Bu akımların faaliyetine zemin hazırlayan da işte bu basiretsizliklerdi.

Sonuç

Tarihçilerin muhtelif rivayetlerinde İmam Hasan'ın (a.s) asker sayısı seferberlik, celp, teşkilatlanma ve techiz sırasında 70 bin ile 12 bin arasında zikredilmiştir. Ama Ravendî'nin *el-Harayic ve'l-Cerayih*'ine göre İmam Hasan'ın (a.s) ordusu, Hz. Ali'nin (a.s) şehadetinden önce Şamlılarla savaş için silah altına aldığı 40 bin askerden toplanmış 12 bin kişiden oluşuyordu. (Ravendî, s. 228). Hz. Ali'nin (a.s), İslam'ın siyasî nizamında silahlı kuvvetlerin yeri, bunun yanı sıra Basra, Kufe, Medain ve Medine halklarının psikolojik, sosyal ve siyasî durumu (halkın geneli, elitler ve gruplar) hakkında Malik Eşter'e gönderdiği mektubundan anlaşıldığı kadarıyla insanlar psikolojik bakımdan karamsar, korkmuş, ölümden korku içinde, biatını bozmuş, dünyaya düşkün ve tamahkardı. Medine dışından bir kurtarıcıya umut bağlamıştı ve Şamlılardan gelecek her harekete olumlu cevap veriyordu. Diğer bir ifadeyle bu adam bozuntuları çirkin yollarla fitne⁴, kavga⁵ ve tefrika peşindeydiler. Bu durumda böylesine zayıf yetenekli ve uygunsuz davranışlar içindeki bir ordudan düşman biat etmekten başka bir şey beklenmezdi. Çünkü bu bölgenin insanları bir taraftan en berbat halet-i ruhiye içindeyken, öte yandan Şamlıların psikolojik harekât taktiklerinin icrasında en iyi kapasiteye sahipti. Dolayısıyla Muaviye bu vaziyetten en iyi şekilde yararlandı ve hak cephesinin psikolojisini tahrir etmek amacıyla o bölgelerdeki halkları Muaviye ile her türlü işbirliğine hazır olduklarına ilişkin Şamlılara yazdığı mektupları sürekli İmam Mücteba'ya (a.s) gönderiyordu.

⁴ Seditious.

⁵ Quarrelsome.

İkinci Sorunun İncelenmesi

2. Soru: Ümeyyeoğulları (Muaviye) ne şekilde ve hangi psikolojik harekât taktiklerinden yararlanarak böyle bir barışı dayatmayı başardı?

Muaviye, tüm habisliği ve kurnazlığını İmam Hasan'a (a.s) barış dayatma doğrultusunda seferber etti. O dönemde hud'a ve hile adı verilen psikolojik harekâttan yararlanarak İmam Hasan'ın (a.s) hakimiyeti altındaki toplumun bakış, motivasyon, ilgi, davranış ve söylemini etkiledi ve insanları kendi şeytanî hedeflerine doğru yönlendirmeyi başardı. Bu hususta Şu'be, Amr b. As gibi hileciliği ve hokkabazlığı meşhur isimlerle ve aynı özellikleri taşıyan çok sayıda kişiyle istişareler yaparak şeytanî hedeflerini gerçekleştirmek için yapılması gereken herşeyi yaptı. Bu makale, eldeki kaynaklara bakarak, İslam düşmanlarının (Muaviye) İmam Hasan'ın (a.s) barışı kabul etmek zorunda kalmasını sağlayan psikolojik harekât taktiklerinin etkisini incelemek gerektiğini düşünmektedir. Bunun yanısıra İslam Peygamberinin davetini imha etmek ve hakkın nidasını susturmak için kullandıkları yöntemler de araştırılmalıdır. Çünkü Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de bu hususta şöyle buyurmaktadır:

“يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ”

“Yahudiler ve Hristiyanlar Allah'ın nurunu (nübüvvet veya Kur'an) ağızlarıyla söndürmek istiyor.” (Tevbe 32).

Yukarıdaki soruya delilli ve mantıklı bir cevap verebilmek için müşriklerin (Ümeyyeoğulları) psikolojik harekâtının çeşitli boyutlarına odaklanmak zaruridir. Makalenin bu bölümünde önce psikolojik harekâtın ne olduğu, sonra da özellikleri ele alınacak ve nihayet Muaviye'nin İmam Hasan'a (a.s) barış dayatırken kullandığı taktikler incelenecektir.

a) Psikolojik Harekâtın Tanımı ve Kavramları:

Nahoş hadisenin meydana gelmesinde bu savaşın taktiklerinin gösterdiği tesire bakarak savaşın taktiklerine ve vakanın ortaya çıkmasındaki rolüne girmeden önce bu fenomenin tanımlarını vermek gerekir. Psikolojik harekât, kan dökmeksizin birtakım yöntemlerle tek tek kişiler, insan grubu veya bir milletin ruh, irade ve davranışı üzerinde planlı etkide bulunmaktır. (1965, B mlv). John Collins, psikolojik harekâtın, ulusal güvenliğin maksatlarını icra etmeyi sağlayacak araçlara sarılarak düşmanın düşünce özelliklerine nüfuz etmek için tasarlanmış propagandayı ve onun araçlarını kullanmak olduğuna inanmaktadır. (John Collins, 1370, s. 487). ABD ordusunun Saha El Kitabı'nda psikolojik harekât için başka bir tanım daha yapılmaktadır: Asıl amacı milli güvenliğin hedeflerini gerçekleştirmek üzere düşman, tarafsız grup veya dost kesimlerin inanç, duygu, eğilim ve davranışını etkilemek olan propaganda ve diğer unsurlardan detaylı ve tasarlanmış biçimde yararlanmak. (Sima-yi Cumhuri-yi İslamî, 1370, 79). Psikolojik harekât, çok yönlü etkileriyle birlikte karşı tarafı teslim alma veya mağlup etme hedefine odaklanmış faaliyet türüdür ve savaş zamanına mahsus değildir. Aksine barış zamanında ve kriz döneminde de kullanılır. (Cemşidî, 1383, s. 9). Psikolojik harekât, iki

devlet arasında veya devletlerin içindeki iki grup arasında şiddetli propaganda saldırı-
larıdır. (Ali Bâbâî, 1369: 364). Psikolojik harekât, propagandadan ve ona ait araçlardan
detaylı ve planlı şekilde yararlanmaktadır. Asli hedefi de ulusal güvenliğin hedeflerini ger-
çekleştirmek üzere düşman, tarafsız grup veya dost grupların inanç, duygu, eğilim ve
davranışlarını etkilemektir. (Muhammed Nejad, 1387: 112).

Psikolojik harekât, bir dizi psikolojik faaliyeti kapsar. Barış, savaş ve kriz zamanında
tarafsız muhatapların, düşmanın ve kendi tarafının görüş ve davranışını etkilemek için
planlanır. Siyasî ve askerî hedeflere ulaşma sürecinde çok etkilidir. (NATO, AJD, 307,
2002). Psikolojik harekât, istihbaratı ve seçilmiş şifreleri aktarmak için yabancı muhatap-
ların heyecan, motivasyon ve nesnel çıkarımlarını etkilemek, devletlerin tutumuna tesir
etmek, örgütleri, grupları ve tek tek bireyleri etki altına almak üzere planlanan harekâttir.
(Joint Chiefs of Staff). Kuzey Atlantik İttifakı (NATO) psikolojik harekât için şu tanımlı
yapıyor: Psikolojik harekât, düşmanın direnme eğilimini bozguna uğratmak üzere belirlen-
miş süreden önce haberler yaymaktır. Bu sayede düşman şahısların psikolojisinde yıkıcı
etki gerçekleştirilerek destek grupların psikolojisi güçlendirilmiş olacaktır. (Şehlâî, 1385,
s. 191). Psikolojik harekâtın başka bir tanımında şöyle denmiştir: Psikolojik harekât, fi-
kir ve davranışlar üzerinde hakimiyet sağlamak üzere soğuk savaş döneminde kullanılan
siyasî, askerî, iktisadî ve sosyal faaliyetlerdir. (Çeginî, 1374: 248). Şamlıların bu savaşta
çok özel, özgün ve karmaşık şekilde planlayıp uyguladığını dikkate alan çeşitli uzmanlar
savaşa ilişkin çok sayıda tanım ortaya koymuşlardır. Zira Şamlıların İmam Hasan (a.s)
aleyhindeki psikolojik harekâtın senaryosunu icra ederken gerçekleştirdiği hareketin her
bir kısmı yapılan tariflerden birine uygundur.

b) Psikolojik Harekâtın Özellikleri:

Psikolojik harekâta ilgili tanımları hesaba katarsak genel olarak şu özellikleri say-
mak mümkündür:

- 1) Nihâî hedef: Ulusal güvenliğin hedef veya maksatlarını yahut başka siyasî ve askerî
hedefleri temin etmek.
- 2) Genel hedef: Savaşın hedeflerine ulaşmak (zafer ve teslim alma).
- 3) Davranışsal hedef: Düşman güçlerin zihin, duygular, eğilimler ve psikolojisini et-
kilemek ve tutumda değişiklik meydana getirmek.
- 4) Araçlar: Propaganda, psikolojik faaliyetler, medya, istihbarat ve diğer araçlar.
- 5) Saldırının hedefi: İnançlar, görüşler, algılar, duygular, eğilimler, davranışlar.
- 6) Muhatap: Düşman, tarafsız gruplar, dostlar, kendi tarafı.
- 7) Savaş alanı: Tarafsız ve ikilemiş toplumlarda yaygın, kapsamlı ve kuşatıcı.
- 8) Saldırı zamanı: Savaş, barış ve kriz.
- 9) Yöntem: Muhtelif (sözlü, işitsel, görsel vs.).

1. Muaviye'nin kişiliği: Muaviye'nin, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) rihletinden sonra İslam toplumunun kandırılmasında oynadığı rol ve yaptığı etki ile böyle savaşları tasarlama ve şeytanlık yapma gücüne dönük olarak makalenin bu bölümünde Hz. Ali (a.s) açısından ve dönemin başka bazı etkili şahsiyetlerinin gözünden onun kişilik özellikleri incelenecektir. Bu sayede Ümeyyeoğullarının İmam Hasan (a.s) aleyhindeki psikolojik harekâtının hızı ve faciyanın büyüklüğü daha iyi anlaşılmış olacaktır. Peygamber'in (s.a.a) rihletinden sonraki fetih ve zafer meydanlarında Emevîler sadece Peygamber'in hanedanı ve onun sahabesi olarak tanınıyordu. Sonraları Peygamber sülalesi dışındakilere onun halifesi olma fırsatı doğdu. Muaviye onların sayesinde İslam'ın en büyük valilerinden biri imajı edindi. Bunun yanısıra söz ve eylem bakımından Müslümanların en liyakat sahibi emirlerinden biri sıfatıyla ün kazandı. Muaviye, kurnazlığı ve şeytanlığıyla İslam'dan saltanata giden yolu çıkarılmayı başardı. Nitekim Rasül-i Ekrem (s.a.a), Allah'ın dinini aldatmanın sermayesi ve Allah kullarını da küpeli köleler ve şahsî mülkü yapacağını haber vermişti.

Muaviye, İkinci ve Üçüncü Halife'nin dönemlerinde Şam'da yirmi yıl süren hükümeti sırasında titizlikle kendisine sağlam bir üs kurmaya muvaffak oldu. Şehir halkı da onunla birlikte hareket ederse ödüllendirileceğine umut bağlamıştı. Bu sebeple Şam halkının tamamı onun taraftarıydı ve yaptığı işlere yardımcı oluyordu. Böylelikle onun İslam dünyasındaki mevkii fazlasıyla yükseldi ve İslam'ın hâkim olduğu diğer topraklarda da Kureyş'ten -yani Peygamber'in (s.a.a) sülalesinden- ve onun sahabesinden biri olarak tanındı. Hatta bu konuda Ebuzer, Ammar, Mikdad ve benzeri en kıdemli ve öncü çoğu Müslümandan bile daha meşhur hale geldi. Bunun sonucunda da Emevî çetesi bir kez daha büyüdü ve Haşimoğulları adına Haşimoğullarının ocağına pençe attı.

Bu arada da gizliden gizliye en eski hile ve düşmanlıkları izliyordu. Zamanla halk çoğunluğunu şeytanî yöntemlerle kandırmayı başardılar. Elitleri ise Beytülmalden hesapsız bahşişlerle ve haram yolla üretilmiş makamları dağıtarak yanlarına çektiler. Bu metotlarda başarı için Müslümanların hudutlarda elde ettiği zaferlerden ve hali-felerin hoşnutluğunu kazanmaktan yararlandılar. Muaviye'nin şeytanca kurnazlığıyla Emevîlerin işi yoluna girdikten sonra dinin ahkâmına el uzatıp onu tahrif etmek gibi çok daha şeytanî bir işe kalkıştılar. Halkın hayat kervanını yoldan çıkartıp cahiliye, labalilik ve inançsızlığa doğru yönlendirip sapturdılar. Tek düşünceleri maddî kazanç ve sınıfsal ayrıcalıklarının korumaktı. Muaviye, Şamlıların hareketinin ekseninde yer alan ve İmam Hasan'ın (a.s) hakimiyeti altındaki diğer beldeleri (Kufe, Basra, Medain, Medine) kışkırtan kişi olarak İmam Mücteba'ya barış dayatırken kendine has kişilik özelliklerinden azami faydalandı. Bu kişinin şahsiyeti analiz edilip çözümlenmeden İmam Hasan'ın (a.s) yaptığı barışı incelemek mümkün değildir. Bu yüzden, bu acı ve hazzı zor hadisede kullanılan psikolojik harekâtın yöntem ve boyutlarını daha iyi ortaya koyabilmek için Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinden istifade edilerek bu kirli insanın kişiliği ele alınacaktır. Hz. Ali (a.s) çok sayıda hutbe ve mektubunda Muaviye'nin psikolojik durumunu ve kişilik özelliklerini tarif etmektedir. Yerimizin darlığı nedeniyle onlardan bazılarını değinelim:

1.1. Muaviye'nin sapkınlığı:

”لَكَأَنِّي أَعْنُزُ إِلَى ضَلِيلٍ قَدْ نَعَقَ بِالشَّامِ، وَ فَحَصَّ بِرَايَاتِهِ فِي ضَوَاحِي كُوفَانِ،
فَإِذَا فَعَزَتْ فَأَغْرَتْهُ، وَاشْتَدَّتْ شَكِيمَتُهُ، وَثَقُلَتْ فِي الأَرْضِ وَطَاءَتْهُ، عَضَتِ الفِتْنَةُ
أَبْنَاءَهَا بِأَنْبِيَاءِهَا، وَمَاجَتِ الحَرْبُ بِأَمْوَاجِهَا وَبَدَأَ مِنَ الأَيَّامِ كَلُّوْحُهَا، وَ مِنْ الله
الليالى كُدُوْحُهَا إِذَا أَعْيَنَ زَرْعُهُ وَ قَامَ عَلَى يَنْعِهِ، وَ هَدَرَتْ سَفَاشِقُهُ، وَ بَرَقَتْ
بَوَارِقُهُ، عَقِدَتْ رَايَاتِ الفِتَنِ المَعْضَلَةَ، وَ أَعْبَلْنَ كَاللَّيْلِ المُظْلِمِ، وَ البَحْرِ المُلْتَطِمِ“

“Aşırı sapan birinin Şam’dan seslendiğini, Kufe’nin dışına bayraklarını diktiğini apaçık görür gibiyim. Ağzımı açtığımda, ağızdaki gemi gerip isyan ettiğinde ve adımlarımı ağır bastığımda fitne oğullarını ısıyor, savaş dalgaları harekete geçiyor, günler asık suratıyla gelip çatıyor, geceler dert ve meşakkatleriyle beliriyor. Ürünleri güzel yetişince, olgunlaşp dikilince, mest deve gibi bağırınca ve kılıçları şimşek gibi parlamınca artık karmaşık fitne bayrakları her yerde dalgalanmaya başlar, karanlık geceler ve dalgalı denizler gibi yönelir.” (Hutbe 101).

1.2. Ahlakî sapkınlıklar:

”فَإِنَّكَ قَدْ جَعَلْتَ دِينَكَ تَبَعًا لِدُنْيَا أَمْرِي ظَاهِرِ عَيْهِ، مَهْتُوكِ سِتْرُهُ، يَشِينُ الكَرِيمِ
بِمَجْلِسِهِ وَ يُسِفُهُ الحَلِيمِ بِخِلَاطَتِهِ، فَاتَّبَعْتَ أَعْتَرَهُ وَ طَلَبْتَ فَضْلَهُ“

“Sen dinini öyle bir adama (Muaviye) tâbi kıldın ki sapkınlığı aşıkardır ve perdesi yırtılmıştır. Kerim insanlara meclisinde yakışsız şeyler söyler. İlişkilerde sabırlı davranamı da ahmak görür.” (Deşî, 1382, Mektup 39).

1.3. Bidat ve ahdi bozma:

”فَسُبْحَانَ اللهِ مَا أَشَدُّ لُزُومَكَ لِلِإِهْوَاءِ المُتَبَدِّعَةِ وَ الحَيْرَةِ المُتَّبِعَةِ مَعَ تَضْيِيعِ
الحَقَائِقِ وَ الطَّرَاحِ الوَثَائِقِ، الَّتِي هِيَ لِلهِ طَلَبَةٌ وَ عَلَى عِبَادِهِ حُجَّةٌ! سُبْحَانَ اللهِ“

“Fesuphanallah! Nefsinin hevasıyla sonradan uyduğun asılsız şeylere bağlılığa ne kadar da şiddetle sarılmış, şaşkınlığa tabi olmuşsun! Hem de Allah’ın hesabını isteyeceği, kullarına delil kıldığı hakikatleri kaybedip ahitleri terk etmişsin.” (Mektup 37).

1.4. Şeytan sıfatlılık:

”وَ قَدْ عَرَفْتُ أَيْنَ مُعَاوِيَةَ كَتَبَ إِلَيْكَ يَسْتَزِلُّ لُبَّكَ وَ يَسْتَفِلُّ غَرْبَكَ، فَاحْذَرُهُ، فَإِنَّ مَا
هُوَ الشَّيْطَانُ يَأْتِي المَرْءَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ، لِيَقْتَحِمَ
عَقْلَتَهُ وَ يَسْتَلِبَ غِرَّتَهُ“

“Muaviye’nin; aklını çelmek, seni zelim kılıp hataya düşürmek ve kılıcını köreltmek için sana mektup yazdığını öğrendim. Ondandır! O, şeytanın ta kendisidir! İnsana önünden,

arkasından, sağından, solundan gelir ve böylece onu gafil avlamak ve olgunlaşmamış aklını çelerek kapmak ister.” (Mektup 44, paragraf 1 ve 2).

Sonuç: Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinden ve buna benzer diğer mektuplardan çıkan sonuç şudur ki, Muaviye çok kurnaz, ihtiyatlı, şeytan sıfatlı politikacı, fırsatları avlamada usta, geleceği düşünen biri, hileci ve fitneci, Muğire b. Şu'be, Amr b. As ve Ziyad b. Ubeyd Rumî gibi şeytanları kullanma kabiliyetinde bir kimseydi. İmam Hasan'la savaşı hakkında bizzat kendisi şöyle diyordu: Hasan'la savaşım, hilecilik ve fitne fesat üzerinedir.

c) Ümeyyeoğullarının (Muaviye) Bu Hadisenin Meydana Gelmesinde Kullandığı Psikolojik Harekât Taktikleri:

2.2. Etiketlemek: Bu vakada Şamlılar planlanıp uygulanan diğer taktikler arasında etiketlemek de vardı. Muaviye bu taktikten Ali'nin (a.s) hilafet ve imamet döneminde çeşitli zamanlarda yararlandı. Osman'nın kanının intikamını alma planıyla iki ayrı dönemde de kendisi için iki büyük kazanım elde etmenin zeminini hazırladı. Birinci kazanım, mazlum İkinci Halife'nin kanının intikamını Kufelilerden almak için Şamlıları ordu biçiminde örgütlenmek üzere harekete geçirmesidir. İkinci kazanım, İslam ordusunda tefrika, ihtilaf ve çözülme meydana getirmesidir. Her ikisinde de başarılı olmuştur.

2.2. Propaganda⁶: Şamlıların o dönemdeki şeytanî hedeflerini gerçekleştirmek için kullandığı taktiklerden biri de halkla ilişkiler faaliyeti idi. Bu taktikle ilgili çok sayıda tanım yapılmıştır. Birkaçına değinelim: Nihai maksadı, belli bir siyasî yöne sevk etmek üzere insanların inanç, değer, düşünce ve davranışlarını şekillendirmek olan disiplinli ve hedefli çabadır. (Aştıyanî, 1382). Nihai hedefi, önceden belirlenmiş maksatları temin için bireylerin inanç ve davranışlarına nüfuz etmek olan bilinçli ve ölçülüp biçilmiş gayrettir. (Quill, 1972, s. 42). Başka bir yerde de şöyle geçmektedir: Fikir veya davranışları ya da her ikisini etki altına almak üzere düşünce ve inançları yaymaktır. (Martin, 1985, s. 16). Bir yerde de propaganda şöyle tanımlanır: Muhatabların düşünce ve davranışlarını etkilemek ve takip edilen hedeflere yönelik bakış açısını değiştirmek amacıyla planlanıp uygulamaya konmuş belli bir istikameti olan örgütlü gayret. (Şirazi, 1383, s. 138). Yine bir görüşe göre propaganda, bir grubun inanç, duygu ve görüşlerine ya da davranış tarzına nüfuz etmek için planlanan ve bu yolla ulusal güvenliğin maksatlarına yardımcı olan her türlü halkla ilişkiler çalışmasıdır. (Collins, 1383, s. 487).

Bu tanımlara ve İmam Hasan'ın (a.s) ordusunun o hassas dönemdeki davranış tarzına bakıldığında Şamlıların şeytanî hedeflerinin gerçekleşmesinde bu taktiğin tesiri somut biçimde görülecektir. Kaynaklara göre Kufe'de bir çığırktan “الصلاة جامعة”⁷ diye bağırıldı ve insanlar mescidde toplandılar. İmam Hasan (a.s) minbere çıktı. Allah'a hamdü senadan sonra şöyle dedi: “Muaviye, savaşma kararımızı haber alınca bu tarafa doğru yola çıkmış. Siz de Nahila⁸ kampına katılın. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun (ki herkesin dü-

⁶ Publicity.

⁷ İnsanları toplanmaya çağıran cümle.

⁸ Nahila, Şam tarafından Kufe yakınlarında bir yerdir. Kufe'ye mesafesi 12 mildir.

şüncesi ve reyiyile karar alabilelim).” Tarihçileri yazdığına göre orada bulunan insanların hepsi sustu. Hiç kimse tek kelime etmedi. İmam Hasan’a (a.s) bir kişi bile cevap vermedi. (İmam Hameneî, 1363, s. 140). Bu hareket o kadar çirkin ve kabaydı ki Adıyy b. Hatim, ortadaki vaziyet nedeniyle bedeni sarsılıp sesi titreyerek şöyle dedi:

“Ben Adıyy, Hatim’in oğlu. Yazıklar olsun, bu çirkin bir davranış. Peygamberinizin evladı ve önderinize neden cevap vermiyorsunuz? Şehrin hatipleri nereye gitti? Rahat zamanda dilleriniz kırbaç gibiydi, ama şimdi iş ciddileşince tilki gibi deliğe kaçtınız.” Kaynaklar, Hazret’in Nahila’da konakladığı on gün boyunca sadece 4 bin kişinin toplandığını ve bunun üzerine Kufe’ye döndüğünü yazıyor. Dönünce bir hutbe okudu. Hutbede, insanların, Şamlıların propagandasının etkisi altında şekillenen davranışına dikkat çekerek şöyle dedi: “Beni aldattılar. Önceki halifeyi aldattıkları gibi.” (*El-Harayic ve’l-Cerayih*: 228). Propaganda insanları etkilemişti.⁹ Öyle ki, o kader belirleyen dönemde Hazret’in yanında olmamalarına ilaveten, İmam Hasan’ın (a.s) hilafetine darbe vurmak için Şamlıları tahrik eden araç oldular hep. Bu taktik (propaganda), İmam’ı elleri bağlı biçimde teslim edebileceklerini veya öldüreceklerini Muaviye’ye yazacak kadar tesirli olmuştu.

2.3. Terör: Psikolojik harekât taktiklerinden biri de terördür. Terör, baskı altına alıp boyun eğdirmek ve teslim olmasını sağlamak için muhatapta korku ve kaygı yaratmaktır. Bu taktik, psikolojik harekâtın en etkili yöntemleri arasında sayılır. İmam Hasan (a.s) bazı kimselerin kendisine suikast düzenleyeceği haberinden emin olduktan sonra sürekli kıyafetinin altına zırh giymeye ve çok ihtiyatlı hareket etmeye başladı. Hatta namazı bile bu halde kılıyordu. Haricîlerden İbn Sinan Esedî isminde terörist ruhlı biri vardı. Namazda ona ok fırlattı. Fakat zırhı olduğu için zarar veremedi. (İlelu’ş-Şerayi’, 84), (İmam Hameneî, 1356, s. 101).

2.4. Rüşvet: Psikolojik harekât uzmanlarının inancına göre rüşvet güçlü bir dinamiktir. Çünkü ödüllendirmeyi içerir. Bu sayede insanlar taraftar veya tarafsız yapılabilir. Muaviye, Amr b. Haris, Eş’as b. Kays, Hicar b. Ebcer ve Şebes b. Rebiî ile gizlice anlaştı ve casusları aracılığıyla bunların her birine şu mesajı gönderdi: “Eğer Hasan’ı öldürürsen ödülün yüzbin dirhem, Şam ordularından birinin komutanlığı ve kızlarımdan biriyle evliliklerdir.” Muaviye çok kurnaz biri olduğundan şeytanî hedeflerine ulaşmak için hiçbir hareketi gözardı etmezdi. Bu taktikten yararlanırken, İmam’ın taraftarlarını satın almaya ilaveten bir adım daha ileri attı ve Hazret’e gönderdiği mektupta şöyle yazdı: “Nihayet, benden sonra hilafet senindir. Çünkü sen, ona herkesten daha çok layıksın.” (*Şerhu Nehci’l-Belağa*, c. 10, s. 4).

Bu tuzakla İmam’ı ilahî görevini yerine getirmekten vazgeçireceğini ve bu büyük engeli savaşmaksızın yoldan kaldıracığını hesaba katıyordu. İmam Mücteba’nın (a.s) ordularından biri Şamlılarla savaşmak üzere Kindî kabilesinden birinin komutasında Enbar şehrinde konuşlanmıştı. Muaviye bu birliğin konuşlandığını haber alınca ve bu komutanın kişiliğini öğrendikten sonra ona birini gönderdi. Şöyle yazmıştı: “Bana katıl. Hiç tereddütsüz seni Şam ve Cerayire’nin (Irak) birkaç şehrini yönetmeye tayin edeceğim.” Kindî

⁹ Their propaganda influenced the people.

kabilesinden bu adam, parayı aldı ve taraftarlarından ikiyüz kişiyle birlikte Muaviye'ye katıldı. (*Biharul-Envar*, c. 10, s. 110).

Bu çirkin hareketi bölgeye gönderilen diğer komutanlar da tekrarladı. Muaviye, insanları Şamlıların yanına çekebilmek için onların şahsiyet ve mevkilerine uygun ödemeler yapıyordu. Tarihlerde yazdığına göre Ubeydullah'ı cezbetmek için muhtelif taktiklerden yararlanmıştı. Çünkü onu Hazret'in ordusundan ayırabilirse ordunun çatısı ve teşkilat yapısının çökeceğini biliyordu. Bu nedenle, biraz sonra inceleyeceğimiz uyuşturma taktiğine ilaveten, İbn Abbas'ın oğlunu ayartabilmek için rüşvet taktiğinden de yararlandı ve en çok meblağı ona teklif etti. Yarısını nakden ve hemen, diğer yarısını da Kufe'ye girerken ödemek üzere bir milyon dirhem belirledi. (Müfid, 170). Başka bir yerde şöyle geçer: Muhtar, Sa'd b. Mes'ud'a dedi ki: "Servet ve şeref mi istiyorsun?" "Nasıl?" dedi. Cevap verdi: "Hasan'ın elini ayağını bağlayalım ve Muaviye'ye teslim edelim." (*Tarih- Taberî*).

2.5. Hissizleştirme: Muhatapların refleksini dondurup durduran ve duygusal desteği hedef alan taktiktir. İnsanların davranışına hâkim olan duygu ve hissiyatı zaman içinde seyreltir ve ortadan kaldırır. (Şirazî, 1383, s. 41). Muaviye bu taktiği kullanırken engin tecrübeye sahipti. Uzun vadeli bir planlamayla bu taktikten yararlandı ve onun olumlu sonuçlarını İmam Hasan'ın (a.s) ordusunda bizzat müşahade etti. İslam tarihi, çok önceden itibaren tarafsızlığı seçmiş ve İmam Hasan'a (a.s) biat etmeye sırt çevirmiş Abdullah b. Ömer, Sa'd İbn Ebi Vakkas, Usame b. Zeyd, Muhammed b. Mesleme, Kudame b. Maz'un, Abdullah b. Selam, Hassan b. Sabit, Eba Sa'd Hudrî, Zeyd b. Sabit, Nu'man b. Beşir gibi isimleri kaydetmiştir. (İmam Hameneî, 1365, s. 62).

Böyle seçkin kişilerden sâdır olan bu etkili girişim, başarılı hissizleştirme taktiğinden başkasıyla mümkün olamazdı. Bu taktik, başarılı olmasının yanısıra adı geçen isimlerin İmam'ın yanında yer almasını da engelledi. Hatta Ubeydullah b. Abbas gibi inanç, iman, vefa ve güçlü motivasyonu olan birini bile etkiledi. Tarihlere göre İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye ile barış yapacağı dedikodusu Ubeydullah'ın komuta ettiği orduda gerekli etkileri gösterdikten sonra Muaviye bu şartlardan yararlanma fırsatını kaçırmadı ve Ubeydullah'ın ana zayıf noktasını hedef alarak bu büyük komutanın psikolojisinden kalan küçük miktarı da yok etti. Bir mektupta Ubeydullah'a şöyle yazdı: "Hiç kuşku yok Hasan yakında mecburen barış yapacak. Senin için doğru olan ilk adımı atmandır, tâbi olman değil." (İbn Ebi'l-Hadid, c. 4, s. 20).

Bu taktik, bu büyük komutanın yenilgi ve teslimiyet hissi yaşamasına sebep oldu. Ne kadar büyük bir günah işlediğini bile bile geceleyin aşağılık bir kaçak gibi Muaviye'nin kampına girdi. Bu hal, tarihin en çirkin, aşağılık ve ihanet sahnelerinden biri olarak kaydedildi. Tarihte gördüğümüz kadarıyla hissizleştirme taktiği o kadar etkiliydi ki, savaş meydanından kaçan hainlerin sayısı kısa sürede 8 bin kişiye ulaştı. (Ahmed b. Ya'kub, c. 2: 191), (*Ravzatu'l-Şüheda*: 115). Hazret'in askerleri, Muaviye'nin psikolojik harekâtının bu taktiğinin etkisi altında utanmazca yağmaya girişti. Hatta İmam'ın giysisini ve seccadesini bile yağmaladılar.

2.6. İtham¹⁰: Muaviye'nin Üçüncü Halife öldürüldükten sonra kullandığı taktiklerden biri de Osman'ın kanının intikamını almaktır. Muaviye, bu girişimden Haşimoğullarını suçlayarak Hz. Ali'nin (a.s) imameti döneminde İslam toplumunda şiddetli ihtilaf çıkarmayı başardı. İmam Hasan'ın (a.s) hilafet ve imameti döneminde bu hileden hep yararlandı. Buna ilaveten Muaviye Haşimoğullarını defalarca halifelere biatı bozmakla itham etmişti. Bu iki etken İmam'ın ordusunda çözülme meydana gelmesinde temel bir rol oynadı. Muaviye, İmam'a yazdığı mektubunda Ebubekir, Ömer ve Ebu Ubeyde'den bahsedip Ehl-i Beyt'in Ebubekir'e biat etmeye karşı çıktığını İmam'ın önüne koymuştu. (İmam Hameneî, 1363, s. 120).

2.7. Cesaretlendirme¹¹: Bu taktikte psikolojik harekât uzmanları muhataplarda heyecan, coşku ve gayret şevki meydana getirerek onları hedeflenen tarafa sevk etmek üzere harekete geçirir, duygu ve davranışlarını güçlendirir. (Şirazi, 1383, s. 43). Muaviye'nin o dönemde planlayıp uygulamaya koyduğu psikolojik harekât taktiklerinden biri de cesaretlendirme taktiğiydi. Bu taktik öylesine detaylı ve incelikli planlanıp uygulandı ki velayet ve imametini korumak ve cihat için kampta toplanmış insanlar kısa sürede İmam Hasan'ın en çetin düşmanlarına dönüştürebildi.

Tarihçiler bu konuda şöyle yazıyor: "İmam, Medain'in Sâbât mevkiine girdiğinde İmam'a bir darbe vurdular ve orayı İmam için güvensiz yer haline getirdiler. Öyle ki Şiîlerinden ve yakınlarından bir grup onu ortalarına aldı ve kimsenin ona ulaşmasına izin vermedi." (İmam Hameneî, 1365, s. 320). Başka bir yerde de şöyle geçmektedir: "Etrafında toplanmışlardı ve insanları ondan uzaklaştırıyorlardı." Çünkü İmam (a.s) kendi komuta karargahında daha kendi canını koruyamıyordu. Sözde cihat ve onu savunmak için Kufe'den ayrılan halk kısa süre sonra onun kanlı düşmanları olarak ortaya çıkmıştı. (A.g.e., s. 321). Hazret'in askerlerinden böyle bir durumun zuhur etmesi, bu çerçevede havas ve avamın aynı şekilde davranması çok önemli cesaretlendirme taktiğinin etkisinden başka şekilde mümkün olamazdı.

2.8. Tahrik¹²: Tahrikten maksat, muhatapların hal ve davranışları üzerinde etkili olan teşebbüsleri gerçekleştirmektir. (Şirazi, 1383, s. 54). Bu yöntemde psikolojik harekât uzmanları bilgilendirici mesaj ve istihbarat aktararak muhatapların duygularını tahrik eder. İmam Hasan'ın (a.s) yaptığı barışın ortaya çıkmasında Muaviye kurnazlığıyla ve Amr b. As, Şu'be gibi danışmanlarıyla bu taktiği karmaşık biçimde kullandı. Taberî Tarihi'nde geçtiğine göre İmam Hasan (a.s) Medain'deyken bir çığırkan Kays İbn Sa'd'ın öldürüldüğünü bağırdı ve kaçımlarını istedi. İnsanlar bu söz üzerine kaçmaya başladı ve İmam'ı çadırını yağmaladı. Bu taktik o kadar etkiliydi ki halk çok kısa bir zaman içinde İmam'ın varlık âlemindeki yerini hatırlamayıp kendi hareketlerinin çirkinliğini görmeksizin İmam'ın çadırını yağmaladı.

2.9. Tehdit¹³: Psikolojik harekâtın yöntem ve taktiklerinden biri de karşı ordunun safaları arasında korku ve dehşet uyandırmaktır. Bu da karşı tarafı fiziksel eylemlerden

¹⁰ Accusation.

¹¹ Emboldening.

¹² Instigation.

¹³ Threat.

korkutmak ve saldıran tarafın isteklerine teslim olunmazsa başa gelecek konusunda dehşete düşürmekle olur. (Taib, 1388, s. 9). Başka bir yerde de şöyle tanımlanır: Tehdit, psikolojik harekâtın uygulayıcılarının istekleri karşısında ihtiyatlı olunmaması durumunda doğacak fiilî girişimden korkutmaktır. (Mütefekkir, 1381, s. 242). Yine bir yerde Muaviye'nin, İmam Hasan'ın (a.s) motivasyonunu bozmak ve kendi hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla, diğer bir ifadeyle İmam'a kendi hilafetini kabul ettirmek üzere bir mektubunda İmam Hasan'a (a.s) şöyle yazmıştı: "Ölümünün pespaye ve aşağılık insanlar eliyle olmasından sakın ve bizde çözülme meydana getirebileceğinden umudunu kes." (*Şerhu Nehci'l-Belağa*, c. 4, s. 13).

2.10. Tasdik¹⁴: Psikolojik harekât taktiklerinden biri de tasdiktir. Şu anlamda: İnsanların saygı ve güvenini kazanmış bir şahıs veya kişilerin bir plan veya kişiyi onaylaması ya da iyi olduğunu söylemesi. Muaviye kamuoyunu aldatmak için bu taktikten şeytanî biçimde faydalandı. *Şerhu Nehci'l-Belağa*'da şöyle geçer: "Muaviye bir gün İslamî hilafet konusunda birileriyle tartışıyordu. Daha kıdemli olması nedeniyle hükümete daha layık olduğunu söyledi. Bunun üzerine Amr b. As, Muğire b. Şu'be, Ebu Hureyre Devsî gibi etrafındaki büyükler ve yaşlılar onun görüşlerini teyit etti." (*Şerhu Nehci'l-Belağa*, c. 4, s. 13). Muaviye bu taktiğin işlevini Benî Saide Sakifesindeki utanç verici hadiseden beri tecrübe etmişti.

2.11. Şahsiyete suikast¹⁵: Şam'da planlanıp incelikli biçimde uygulanan taktiklerden biri de itibar suikastiydi. Şahsiyete suikast, psikolojik harekât taktiklerinin en etkili yöntemlerindendir ve geçmişi epey eskiye gider. Bu taktikte kişinin şahsiyetini tahrip etmek için bütün ustalıklardan yararlanır. Şahsiyet suikastinde abartma, aşılama, insanlıktan çıkarma gibi metotlar kullanılır. Bu çerçevede hiciv, şiir, karikatür vs. gibi araçlardan istifade edilir. Böylece kişiler toplumun zihninden silinmiş ve tanınmaz hale getirilmiş olmaktadır. Muaviye, Hz. Ali'nin (a.s) şahsiyetini tahrip etmek için bu taktikten yararlanmıştı. Uzun süre hatip ve vaizleri minberde İmam'a sövmekle görevlendirdi. Bu vakada insanları bu hareketi gerçekleştirmeye memur etti. Tarihte şöyle geçer: "İraklıların büyüğü ve reisi olan ama barış sırasında Kufe'de hazır bulunmayan Süleyman b. Sard, İmam Hasan'ın (a.s) yanına gitti. Hasan'ın karşısına çıktığında dedi ki: "Selam sana, ey müminleri hor ve hakir hale getiren." (El-Dineverî, 1388, s. 151).

2.12. Tahrif¹⁶: Tarih boyunca sürekli küfür, şirk ve nifak cephesi tarafından hak cephesini yenilgiye uğratmak için kullanılan taktiklerden biri de tahrif taktiğidir. Bu mektebin uzmanları bu taktik hakkında çok sayıda tanım vermiştir. Burada o tanımlardan birine değinecek ve sonra da Muaviye'nin bu taktiği kullanma şekline bakacağız. Tanım şöyledir: Gerçekleri tersyüz etmek, halkın zihnini haktan batula sapturmak, açık hakikatlerle oynamak ve meseleleri değişik göstermek. (Sipah, 1373, s. 50). Şam ordusu halkı şeytanî hedeflerinin yanında tutabilmek için tahriften en iyi şekilde yararlandı. Muaviye Şam'ı yönetmeye başladığından beri Peygamber'den uydurma hadis naklederek halkın fikirlerini kendi hedefine doğru sevkeden birtakım kişileri istihdam etmişti.

¹⁴ Confirmation.

¹⁵ Terror of personality.

¹⁶ Distortion.

İbn Ebi'l-Hadid şöyle yazıyor: Şeyhimiz Ebu Ca'fer Eskafi dedi ki: "Muaviye, bir grup sahabe ve bir grup tâbiini, Ali'ye (a.s) lanet okumaya ve antipatiye sebep olacak na-hoş haberler nakletmeye memur kılmıştı. Onlara hatırı sayılır miktarda ödül veriyor, on-lar da onu mutlu edecek şeyler üretiyorlardı. Bu kişiler arasında sahabeden Ebu Hureyre, Amr b. As ve Muğire b. Şu'be vardı. Tâbiinden ise Urve b. Zübeyir başı çekiyordu." (İbn Ebi'l-Hadid, c. 1, s. 358). Muaviye'nin bu taktiği kullanması barış yapıldıktan sonra gözle görülür biçimde arttı.

3.13. Tefrika¹⁷: Şam ordusunun İmam Hasan'a (a.s) barış dayatırken yararlandığı bir başka önemli taktik de tefrika idi. Şamlılar bu taktiği planlayıp uygulamada engin tecrübeye sahipti. Tefrika, milletin düşüncesinin darmadağın olacağı ve olumlu enerjinin yokolup gi-deceği buhran şartlarını oluşturmak için bir milletin fertleri arasındaki bağları koparmak-tır. (Sipah, 1373, s. 51). Muaviye, bu taktiği kullanmada birkaç uygun kapasiteye sahipti. İmam'ın ordusunu oluşturan muhtelif kabileler bunlardan biridir. Şahısları satın almak için elinde bulunan zengin Beytülmal, fitne çıkarma gücü ve hızı, son olarak da böyle taktik-leri planlamada benzersiz olan Muğire, Amr b. As ve Ziyad b. Ubeyd Rumî gibi şeytan sıfatlı kişiler. Bu kapasite Muaviye'ye en kısa sürede İmam Hasan'ın (a.s) ordusunu kaç-maya hazır, korkmuş, sarsılmış, karamsar hale getirme fırsatını verdi. Elbette ki bu tak-tikten Benî Saide Sakifesi olayı sırasında da karmaşık ve incelikli biçimde yararlanılmıştı.

2.14. Dedikodu¹⁸: Dedikodu, siyasî maksatlar doğrultusunda kamuoyunun düşünce-sini etkileme hedefiyle gündeme getirilen gerçek dışı bir mesajı şifahi yolla en kısa sürede aktarmaktır. (Aştiyanî, 1382). Diğer bir ifadeyle dedikodu, muhatapların inancını tahrik et-mek üzere kullanılan, kulaktan kulağa kişilere yayılan ve ortaya atılırken emin olunacak dayanaktan yoksun somut iddialardır. (Sipah-i Pasdaran, 1373, s. 45). Başka bir yerde de dedikodunun, sorgulanabilir ikna edici kriterlere sahip olmaksızın yaygın biçimde şifahi yolla kişiden kişiye aktarılan farazi önerme ya da mevzu olduğu belirtilmiştir. (Hürmüz, 1362, s. 9). Askerî savaşlar zamanında dedikodu üç gruptur ve üç işlevi vardır:

a) Tefrika çıkaran dedikodu: Bu tür dedikoduda düşmanın mevzileri arasında ayrı-lık doğması ve bu sayede kişiler arasında çıkacak karışıklık ve sınamalarla ordunun za-yıf düşmesi için çaba gösterilir. Bu tür dedikodunun siyasî oyunlarda yaygın işlevi vardır.

b) Korku yaratan dedikodu: Bu tür dedikoduda kitlesel katliam yapılacağı duyuru-larak ve bunun düşman güçler arasında yayılması sağlanarak onlar arasındaki umutsuzlu-ğun artmasına ve zayıf düşmelerine sebep olunur.

c) Umut veren dedikodu: Bu tür dedikodu kendi güçleri arasında insicam sağlar ve psikolojiyi yükseltir. Geniş bir işlevi vardır. Şamlılar, kendi uğursuz hedeflerine ulaş-a-bilmek için kesintisiz biçimde, ahenkli ve tutarlı bir planlama dahilinde muhtelif anlarda İmam Hasan'ın (a.s) ordusunun saflarında bozulma meydana getirmek üzere bu taktiğin birinci ve ikinci yönteminden yararlandı. Kendi ordusunun psikolojisini yükseltmek için de ikinci yöntemden faydalandı. Muaviye, bu taktiğin sonucunu ve kazandırdığını Uhud

¹⁷ Disunion.

¹⁸ Rumor.

savaşından biliyordu. Peygamber'in (s.a.a) şehit olduğu dedikodusu İslam ordusunda yayıldığı ve İslam ordusunun yapısı bozulduğunda o savaş Ümeyyeoğullarının zaferiyle sonuçlanmıştı. Dolayısıyla bu taktiği uygulayarak kan dökülmeden savaş meydanında kazanacağını hiç aklından çıkarmadı. İmam Hasan'ın (a.s) ordusunda psikolojinin bozulduğunu bilerek akıllı ve kurnaz kişileri sürekli bu taktiği uygulamakla görevlendirdi. Muaviye bu taktiği kullanırken üç temel hedefin peşindeydi: Kendi güçlerinin psikolojisini güçlendirmek, İmam Hasan'ın (a.s) askerlerini etkisizleştirmek ve İmam'ın komutanları ve havasının halet-i ruhiyesine kuşku ve tereddüt sokmak. Devamında da Ubeydullah b. Abbas'ın komutası altındaki ordunun Mesken kampına yerleşmesiyle birlikte İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye ile barış müzakerelerine başladığı dedikodusu hızla tüm kampı sardı. Öyle ki kısa sürede kampın her yanında isyan ve karışıklık baş gösterdi ve süratle Hazret'in ordusunda psikoloji darmadağın oldu. Bu dedikodu o kadar etkiliydi ki tarihlerde geçtiğine göre Ubeydullah çadırında sadece bir saat kalabildi, homurdanan kalabalığın çevresine toplanmasıyla düşünceye daldı... Aniden acı gerçek karşısına çıkıverdi." (*Şerhu Nehci'l-Belağa*, c. 4, s. 15).

Muaviye Muğire b. Şu'be, Abdullah b. Keriz ve Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakim'i İmam Hasan'a (a.s) gönderdi. İmam'ın yanından çıktıklarında insanların işiteceği şekilde kendi aralarında konuşmaya başladılar: "Allah, Peygamber'in evladı eliyle kanları korudu ve fitneyi söndürdü... Barış kabul edildi." Şeytan sıfatlı bu üç kişinin fitneci sözleri üzerine ordu karıştı. Bu dedikodu o kadar detaylı ve incelikli planlanıp uygulanmıştı ki hiç kimse onların doğruyu söyleyip söylemediğinden şüpheye düşmedi ve ordu İmam Hasan'a (a.s) saldırdı. (Ya'kubî, 1362). Başka bir yerde de Muaviye'nin birilerini İmam'a (a.s) gönderdiği ve Kays'ın Muaviye ile barış yaptığı dedikodusunu yaydıklarını geçmektedir. (İmam Hameneî, 1365, s. 286). Bir yerde de birilerini İmam Hasan'ın (a.s) barış yapmayı kabul ettiği dedikodusunu yaymak üzere Kays ordusuna gönderdiği belirtilmektedir. (A.g.e., 287).

2.15. Büyük yalan: Büyük yalan, hiçbir gerçekliği bulunmayan ama muhatabın zihnini etkilemek için sürekli ısıtılıp gündeme getirilen mesajdır. (Azadiah, 1388, s. 132). Başka bir tarifte şöyle geçer: Büyük yalan, hedef alınan muhatabı ve özneyi varolana (gerçeklik) aykırı psikolojik evrende sevk ve idare etme çabasıdır. Bu psikolojik evren, transfer edilecek kavram ve alametlerin dirençle karşılaşmaksızın kabul edilmesini sağlayacak şekilde üretilmektedir. Dolayısıyla bu taktiğin planlayıcıları, bu taktiğin başarılı uygulaması için yoğun ve zekice faaliyet göstermeli; hedef alınan muhatap veya muhatapların psikolojisini saldırılarla baskı altına almalı ve istenen yöne sevk etmelidir. Bu taktik; etiketleme, cephe değiştirme, belirsiz görüşlerden istifade ve intikal gibi yol ve yöntemleri kullanır. (Mütefekkir, 221).

2.16. Abartma¹⁹: Şamlıların bu vakada kullandığı diğer taktikler arasında abartma taktiği önemli yer tutar. Bu taktik, Birinci Halife'nin Sakife vakasında kullandığı taktiktir. Halifenin yakınlarından biri, ona bu sorumluluğu kabul etmesinin sebebini sorduğunda cevaben dedi ki: "Ben hepinizden kudemliyim." Muaviye de İmam Mücteba'ya (a.s)

¹⁹ Exaggeration

yazdığı bir mektubunda aynı abartma taktiğini kullanmıştı: “Ben hükümet işinde senden daha eskiyim. Daha tecrübeliyim ve yaşım da senden büyük. Bu kadar, başka şeye gerek yok.” (*Şerhu Nehci'l-Belağa*, 4 ve 13). Muaviye'nin dünyaperest biri olduğu ve kan, savaş, ölümden bıktığı hesaba katılırsa savaş meydanına çıkmaksızın zafer kazanmak istediği anlaşılmaktadır. Ama psikolojik harekât taktiklerinin, özellikle de abartma taktiğinin etkisinden haberdar olduğundan İmam Hasan'ın (a.s) elçileri Cündüb b. Abdullah ve Harris b. Süveyd Teymî'ye verdiği cevapta dedi ki: “Geri dönün. Bizimle sizin aranızda kılıçtan başka bir şey yok.” (*Şerhu Nehci'l-Belağa*, 4 ve 12).

2.17. Aldatma²⁰: Psikolojik harekâtın diğer taktiklerinden biri de aldatmadır. Helt ve Wendy'ye göre bu taktik, dinleyeni, maddî ve gerçek çevreden farklı belli bir psikolojik ortama sürüklenme faaliyetidir. Psikolojide de aldatma taktiği yanlış idraki harekete geçirme çalışmasıdır. (Helt ve Wendy, 1960, s. 33) Aldatma taktiği İmam Hasan'ın 'a) hükümeti altındaki toplumda o kadar etkili oldu ki şöyle denmiştir: “İhanet, fitneçilik ve karnışıklık şimşek gibi yayıldı. Hatta İmam'a (a.s) savaş için biat edenler (Harcîler) İmam'ı öldürmeye zemin hazırlamak için onu küfürle suçladı.” (İmam Hameneî, 1365, 300-305).

Sonuç

Nübüvvetin risaletinden zarar görmüş olan müşrikler, kafirler ve münafıklar Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) rihletinden sonra yüzlerindeki maskeyi bir kenara atıp var güçleriyle kayıplarını telafi etmeye ve toplumu cehalet ve sapkınlık mecrasına geri döndürmek üzere bütün kapasitesini kullanmaya koyuldu. Bu süreçte toplumun o dönemdeki psikolojik durumunu hesaba katarak farklı araç ve yöntemlerden yararlandılar. Bu harekette kirli hedeflerine ulaşabilmek için istifade ettikleri stratejilerden biri de psikolojik harekât taktiklerinden yararlanmaktı. Bu hareketin planlayıcıları ve uygulayıcıları Amr b. As, Şu'be vs. gibi politikacılar ve bu işleri planlayıp uygulamada kendi döneminin insanları arasında öne çıkmış başka isimler incelikli, karmaşık ve iş bitirici bir girişimle toplumun mutluluk ve kurtuluş güzergahını bir anda değiştirebildi. Öyle ki, tarihin isimlerini sayfalarına kaydettiği Abdullah b. Ömer, Sa'd b. Ebi Vakkas, Usame b. Zeyd, Muhammed b. Mesleme, Kudame b. Maz'un, Abdullah b. Selam, Hassan b. Sabit, Eba Sa'd Hudrî, Zeyd b. Sabit, Nu'man b. Beşir gibi şahsiyetler dahi kuşku ve tereddüde sürüklendi ve İslam dünyasının o zamanki siyasî sahnelerinin tamamından kenara çekildiler.

Küfür, şirk ve nifak cephesi velayet ve imamet hattına karşı psikolojik harekât taktiklerinden öylesine detaylı ve hesaplı kitaplı yararlandı ki havassın siyaset sahnesinden izivaya çekilmesini sağlmasına ilaveten toplumun avamı da Hz. Peygamberin Ehl-i Beytini onun rihletinden sonra evinde oturmak zorunda bıraktı. İş, İslam Peygamberinin (s.a.a) rihletinden kırk yıl sonra, Hazret'in Veda Haccı'nda yüksek sesle kendilerinden bahsettiği hak halifelere minberlerde sövülmeye kadar vardı.

Bu cephe kurnazlık, habislik ve şeytanlıkla psikolojik harekât taktiklerinin rüşvet, cesaretlendirme, tahrik, tasdik, hissizleştirme, şahsiyete suikast, büyük yalan,

²⁰ Deceit.

etiketleme, dedikodu vs. gibi bazılarını kullanarak Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) büyük meşakkat ile toplumda yerleştirdiği ilahî değerleri ortadan kaldırmayı başardı. Bu sayede insanları tekrar cehalet ve sapkınlığa döndürebildiler. Beşeriyetin mutluluğunu garanti eden ilahî ahkamı özel hilelerle toplumdan sildiler ve halkı muhtevassız ibadetlerle meşgul olur hale getirdiler. İslam toplumunun mutluluk, kemal ve kurtuluş eksenini olan imamet ve velayeti kendilerine has kurnazlık ve hilekârlıkla Müslüman toplumdan imha ettiler.

Peygamber'in (s.a.a) Gadir Hum bayramında beşeriyete armağan ettiği mutluluk güzergahını şeytanî davranışlarıyla İslam ahkâmında tahrifat ve bidatler icat ettiler. Ve daha binlerce şeytanî iş. O dönemin hadiseleri özellikle de İmam Hasan'ın (a.s) dönemindeki olaylar genel hatlarıyla incelendiğinde şu sonuç çıkmaktadır ki, bütün bu nahoş ve hazmı zor girişimler, hareketlenmeler, acı hadiseler, yüzeysel güvenlik, basiretsizlik, marifet yoksunluğu, dünyaya düşkünlük, ölüm korkusu vs. gibi durumlara zemin hazırlayan, o dönemin havas ve avamıydı. İslam ümmetinin taşlaşmış mukaddesatçılarının bu çirkin, nahoş ve cahilce davranış hakkında Hz. Ali (a.s) şöyle demektedir:

”وَ نَاطِرُ قَلْبِ اللَّيْبِ بِهِ يُبَصِّرُ أَمَدَهُ، وَ يَعْرِفُ غَوْرَهُ وَ نَجْدَهُ، دَاعِ دَعَا“

“Akıllı kişinin basireti; işinin sonunu görmesini, alçaklığı yüksekliği tanınmasını sağlar.” (Nehcû'l-Belağa, Hutbe 153, birinci paragraf).

Başka bir yerde de şöyle der:

”فَالنَّاطِرُ بِالْقَلْبِ الْعَامِلُ بِالْبَصْرِ يَكُونُ مُبْتَدَأَ عَمَلِهِ أَنْ يَعْلَمَ، أَعْمَلُهُ عَلَيْهِ أَمْ لَهُ؟ فَإِنْ كَانَ لَهُ مَضَى فِيهِ، وَ إِنْ كَانَ عَلَيْهِ وَقَفَ عَنْهُ“

“Kalbiyle gören ve basiretiyle amel eden kimsenin, işine başlarken yaptığı işin lehine mi yoksa aleyhine mi olduğunu bilmesi gerekir. Lehine ise yapar; aleyhine ise bırakır.” (A.g.e., dördüncü paragraf).

Yine bir yerde de şöyle buyurur:

”سَبِيلُ أَبْلَجِ الْمَنْهَاجِ، أَنْوَرُ السَّرَاحِ، فَبِالْإِيمَانِ يُسْتَدَلُّ عَلَى الصَّالِحَاتِ، وَ بِالصَّالِحَاتِ يُسْتَدَلُّ عَلَى الْإِيمَانِ، وَ بِالْإِيمَانِ يُعَمَّرُ الْعِلْمُ“

“Yol, apaçık bir yol ve apaydın bir meşaledir. Salih amel imana; iman, salih amellere delalet eder. İlim, imanla yaşatılır.” (A.g.e., Hutbe 155, birinci paragraf).

İşte bu cahilce tarz nedeniyle İmam Seccad (a.s), *Sahife-i Seccadiyye*'deki 27. duada şöyle buyurur:

”اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَ عَرِّفْهُمْ مَا يَجْهَلُونَ، وَ عَلِّمْهُمْ مَا لَا يَعْلَمُونَ، وَ
بَصِّرْهُمْ مَا لَا يُبْصِرُونَ“

“Allahım, Muhammed ve Âline selam olsun. İslam’ın mübarizlerine haberdar olmadıkları şeyi bildir. Onlara bilmediklerini öğret. Basiretlerini olmadığı şeyde basiret lütfet.” (*Sahife-i Seccadiyye*, 27. Dua, 5. paragraf).

Psikolojik harekât taktiklerinin tarih boyunca beşeriyeti yoldan çıkarmada oynadığı rol dikkate alındığında İslam Cumhuriyeti’nin siyasi nizamı bu taktikleri etkisiz kılmak amacıyla İmam Seccad’ın (a.s) buyruğunu uygulamak için tüm kapasitesinden yararlanmalıdır. Böylece o acı hadiselerin meydana gelmesinin önü alınabilecek; İslam ve inkılab düşmanları kirli hedeflerine ulaşmakta başarısız olacaklardır.